

„Musíme rodiť viac
detí. Ak sa vojna
pretiahne, budeme
potrebovať nových
bojovníkov.“

- absynt
prekliati/reportéri

Dve sestry

Åsne Seierstad

~~absynt~~

Åsne
Seierstad
Dve sestry

Preklad: Miroslav Zumrík

Prekliati reportéri
Absynt 2017

Copyright © 2016 by Åsne Seierstad.

All rights reserved.

Cover Art © Pavlína Morháčová

Translation © Miroslav Zumrík

ISBN 978-80-89876-93-8

Na úvod

Táto kniha sa zakladá na faktoch.

Opiera sa o výpovede svedkov. Jednotlivé scény sú zrekonštruované podľa rozprávania tých, ktorí boli pri tom. K niektorým scénam existuje viacero zdrojov, iné majú iba jedného rozprávača.

To, na čo osoba v danej situácii myslela, je sprostredkované podľa vlastných slov dotýčnej osoby.

Niektorí sa rozhodli, že do knihy neprispeli. Tieto osoby sú opísané na základe svojich činov, písomných zdrojov a toho, čo o nich povedali iní.

Na prepis arabských slov používam zjednodušenú verziu transkripčného kódu používaného v časopise *International Journal of Middle East Studies*. Toto pravidlo nedodržiam v prípade niektorých arabských vlastných mien, ktoré majú v západných jazykoch zaužívanú podobu.

Texty e-mailov a SMS správ ponechávam zväčša bez opráv. V týchto textoch zachovávam spôsob, akým prepisuje arabské slová a mená ich odosielateľ.

Svoju metódu pri písaní knihy podrobnejšie opisujem v doslove. Na konci knihy uvádzam aj slovník islamských výrazov a zoznam použitej a odporúčanej literatúry.

Poznámka k slovenskému prekladu

Pri prepise arabských mien a termínov do slovenčiny som sa okrem konzultácií s arabistami zväčša riadil kódom pre takzvaný populárny prepis, ktorý používa slovenský *Lexikón islámu* (2005). V prípade osôb, pri ktorých sa dá predpokladať, že sú identifikovateľné skôr podľa svojho mena v „západnej“ podobe (napríklad nórski či britskí štátni občania), som ich meno neadaptoval. V textoch e-mailov a SMS správ som sa tak ako autorka usiloval zachovať štýl a spôsobil, akým prepisuje arabské slová ich odosielateľ.

Prekladateľ

Prvá část

Prorok o mučeníkoch povedal:

Ich duše sídlia v zelených vtákoch, ktoré si stavajú hniezda v lustrach pod Božím trónom a voľne sa krmia plodmi z raja. Keď Pán duše mučeníkov uvidel, opýtal sa ich, či si niečo želajú. Odpovedali: „Čo by sme si mali želať? Jeme predsa zo záhrady, ako sa nám zachce.“ Pán sa ich opýtal znovu, a keď sa opýtal po tretíkrát, odpovedali: „Pane, želáme si, aby si naše duše poslal späť do našich tiel, aby sme pre Teba znova mohli obetovať naše životy.“ Keď teda Boh videl, že nechcú nič viac, ponechal ich v raji.

Podanie podľa Abdalláha ibn Masúda (zomrel v roku 650)

Všetci sa chceme vrátiť k Alláhovi po svojej smrti, usilujme sa však vrátiť k nemu, ešte kým žijeme.

Umm Hudhayfah alias Ayan, 10. október 2013

Pokánie

Poschodová posteľ stála uprostred izby. Vysoká mreža z kovových nabielo nalakovaných rúrok zabráňovala, aby sa ten, kto spal na hornej posteli, skotúlal dolu. Posteľ s pestrofarebnými obliečkami rozdeľovala izbu na polovicu. Pri dverách stál písací stôl, stolička a skriňa na šaty. Na druhej strane izby zasa komoda, za oknom bolo vidieť trávnik a červenkastú tehlovú bytovku, rovnakú ako tá, v ktorej bola izba. Parapet bol taký nízky, že stačilo prehodiť cezeň nohy a zoskočiť na trávnik. Na nábytku viseli papieriky s ozdobne napísanými znakmi, najprv načrtnuté ceruzkou, potom prepísané modrým atramentom: Posteľ. Okno. Stolička. Stôl. Skriňa. Dvere. Papieriky zapĺňali aj tapetu nad komodou. Veľký, malý, vysoký, nízky, teplý, chladný, chudobný, bohatý. Starostlivo namaľované arabské znaky očividne napísal nejaký začiatočník, pretože viaceré písmená si pomýlil. Nórske ekvivalenty napísal správne, ale ledabolo, tupou ceruzkou.

Papieriky na nábytok ponalepovala mladšia sestra, tá, čo spala na vrchnej posteli. Slovíčka nezdobili len izbu sestier, ale viseli po celom byte: Lampa. Pohovka. Záclona. Polica. Kurz arabčiny sa začal svetskými vecami, mal však duchovný zmysel – naučiť sa čítať Korán a rozumieť mu tak, ako bol zjavený prorokovi Muhammadovi.

Ja. On. My. Ja som. On je. My sme. Alláhu akbar. Boh je veľký. Boh je väčší. *Prived' nás na správnu cestu!*

V toto októbrové ráno zliezla Leila z vrchnej postele o čosi skôr než inokedy. Obliekla si šaty po členky a vošla k mame

do kuchyne, ktorá susedila s izbou dievčat. Sara sa v rodine budievala prvá. Vykĺzla spod periny a nohy opatrne spustila na zem, aby nezobudila Sadiqa. Ten vstal, až keď mu začalo chýbať Sarino teplo, keď posteľ vychladla a on si uvedomil, že mu je zima.

Sara stála ponorená do myšlienok pri stole s raňajkami. Prekvapene sa pozrela na dcéru, ktorá minulý týždeň oslávila šesťnásť narodeniny. Leila sa podobala na otca, bola štíhla, vysoká, s dlhými nohami a rukami.

„Pomôžem ti vypraviť chlapcov,“ ponúkla sa.

„Nemáš dnes školu?“ opýtala sa mama.

„Mám, len mi napadlo, či nepotrebuješ pomoc...“

„Nie, prichystaj sa sama, ja chlapcov zvládnem.“

Na rozdiel od staršej sestry, ktorá v domácnosti pomáhala so všeličím, Leila sa obyčajne nenúkala, že pomôže. „Kráľovná lenivíc“, ako ju často prezýval otec.

Sara prešla okolo dcéry a zamierila do izby chlapcov, šesťročného Isaqa a jedenásťročného Jibrila. Prebudila ich jemnými materskými rukami, mladšiemu synovi pomohla do šiat a potom oboch synov dotlačila do kuchyne.

Tam už stál pri sporáku Sadiq.

Hnedú fazuľu si pripravil ešte večer. Nadrobno nakrájaná cibuľa sa s praskaním pražila na oleji, k tomu pár rozdrvených strúčikov cesnaku, ešte trocha oleja, nakrájaná červená paprika a korenie, až to celé získalo farbu. Sadiq pridal fazuľu, znížil teplotu, nechal jedlo zovrieť a potom ho rozmixoval ručným mixérom. Pyré preliat do misky a prúdom olivového oleja nakreslil do hnedej masy zlatisté kruhy.

Isaq a Jibril, ešte ospalí, sa zviezli každý na svoju stoličku. Namáčali si kúsky chleba do fazuľového prívarku a kládli si ich do úst. Isaq narobil neporiadok ako obyčajne. Jibril po sebe nenechal takmer ani omrvinku.

Leila krúžila okolo stola, na ktorom stála kanvica čierneho čaju s kardamómovými semenkami.

„Neposadíš sa?“ opýtal sa otec.

„Nie, postím sa,“ odpovedala dcéra.

Otec sa viac nepýtal. Leila a jej staršia sestra Ayah, ktorá práve odišla do kúpeľne, sa postili dôsledne. Ženy nemali vykonávať náboženské rituály, keď boli *nečisté*, a dievčatá tie strategické dni dohnali, len čo mohli. Najradšej v pondelky a vo štvrtky, pretože vtedy sa postil prorok Muhammad. Dnes bol štvrtok.

Ramadán bol tento rok naozajstnou skúškou – pôstny mesiac pripadol na júl, keď slnko zapadá až o desiatej a vychádza len o pár hodín neskôr. Nadišli dlhé dni bez jedla a pitia. Teraz v októbri, počas *dhú al-hidždža* – pútnického mesiaca, sa dievčatá postili opäť a zintenzívnili rytmus modlitieb. Toto bolo najposvätné obdobie v islamskom kalendári a najlepší čas na *hadždž*, púť do Mekky. Teraz mali dobré skutky väčšiu váhu než po zvyšok roka.

Do kuchyne vošiel s uterákom okolo pása Ismael, ktorý bol mladší než Ayan a starší než Leila. Smeroval do kúpeľne, odkiaľ práve vychádzala Ayan. Keď sa polonahý promenádoval po byte a naďabil na sestry, zvyčajne do nich žartom štuchol. „Prestaň!“ volali vtedy. „Mama, robí nám zle!“

Traja tínedžeri v dome – devätnásťročná Ayan, osemnásťročný Ismael a šestnásťročná Leila – sa navzájom odcudzili. Brat sa podľa sestier zaujímal iba o tréning, zábavu s kamarátmi a počítačové hry. Pripadalo im trápne, že nikdy nechodí do mešity. Neprešli to mlčaním. „Ty nie si muslim!“ volala na brata Ayah a prosila mamu, aby syna vyhnala z domu. Nemôže žiť s niekým, kto sa nemodlí.

„On je len zmätený,“ poznamenala mama.

„Len ho vyhod!“

„Cez leto ho vezmem k šajchovi do Hargeisy,“ upokojovala mama dcéru, „poprosím ho, aby nad ním čítal modlitby, porozprával sa s ním...“

Ayan mala v týchto hádkach hlavné slovo. Leila sa k nej iba pridávala, ale potom, keď sa predošlý večer brat vrátil

z tréningu a skladal si tašku v chodbe, prirútila sa k nemu a hodila sa mu okolo krku.

„Ach, Ismael! Chýbal si mi!“

„Čože? Bol som preč iba pár hodín...“

„Kde si bol?“

„Na tréningu.“

„A čo si trénoval?“

„Eh... vrchné partie. Hrudník a ramená.“

Tie dievčatá. Leila sa najprv dlho durdila, potom bola odrazu láskyplná a nežná.

Ismael si natiahol džínsy, obliekol košeľu a vošiel za ostatnými do kuchyne. Otvoril dvere na chladničke, kam dievčatá vedľa papierika s nápisom *thalládža* – chladnička po arabsky – nalepili ponaučenia z Nórskeho islamského kultúrneho centra. Na zelenej nálepke, ktorá mala otrhané okraje, akoby sa ju niekto pokúšal zoškrabať, stálo *Alláh neh'adí na tvoj blahobyť a majetok, On h'adí na tvoje srdce a na tvoje skutky*. Na fialovej nálepke bolo napísané *Ten, kto verí v Alláha a posledný súd, by nemal robiť zle susedovi, mal by byť veľkodušný voči hosťom a mal by hovoriť pravdu, a to, čo je dobré, a inak mlčať. (Například by sa mal vzdať nemorálnych a špinavých rečí, ohovárania, klamstva, šírenia klebiet a pod.)*

Ismael si pri kuchynskej linke natrel na tri krajce chleba z hrubej múky makrely v rajčinovej omáčke. Chlapcovi záležalo na tom, aby mal dostatok proteínov, a zdalo sa mu, že rodičia používajú priveľa oleja a varením a pražením jedlo ničia. On chcel čisté, zdravé, jednoduché jedlo, somálske koreninové zmesi mu neboli po chuti.

Keď si sadol za stôl k ostatným, štuchol do mladších bratov. Isaq odpovedal šašovskou grimasou a štuchnutie bratovi vrátil zaťatou päšťou, Jibril sa len odtiahol a prosil brata, aby prestal.

„Nechaj bratov, nech sa najedia,“ povedala Sara.

Pomaly svitalo, slnko sa nad strechami bytoviek na východe ešte neukázalo.

Sadiq bol práceneschopný. Bolelo ho plece po tom, čo na neho spadla prepravka v sklade Coca Coly. O týždeň mal termín u fyzioterapeuta, kam ho poslal sociálny úrad NAV. Hlavou mu vírili myšlienky. Jeho mama doma v Soomaalilande sa už dlho neozvala. Nie je chorá? Neskôr cez deň jej zavola.

V dievčenskej izbe buchli dvere na skrini, dievčatá akoby premiestňovali niečo ťažké. Ayan v tú jar dokončila strednú školu a príležitostne vypomáhala na úrade poskytujúcom osobných asistentov pre starších ľudí, ktorí „potrebujú praktickú pomoc pri bežných činnostiach“, ako sa uvádzalo v jej pracovnej zmluve. Ayan tak získala akýsi rok na premýšľanie, kým začne študovať.

Zo svojej izby vyšla s kufrom.

„Načo ti bude?“ opýtal sa Sadiq.

„Chcela si ho požičať Aisha.“ Ayan sa pozrela na otca. „Cestuje.“

Dievčatá si často navzájom požičiavali veci s kamarátkou, ktorá bývala o niekoľko vchodov vedľa. Občas otca poprosili, aby ich tam odviezol. Rozmýšľal, čo majú v plastových vreciach, ktoré nosievali tam a späť. Aishi sa pokazila práčka, vysvetľovali, vyperú jej šaty. Aisha bola o niekoľko rokov staršia než Ayan a keď ju opustil manžel, spolu s malým bábkom sa presťahovala späť k mame a sestrám.

Ayan za sebou ťahala kufor ku vchodu, ani ona nechcela raňajkovať. Zamierila priamo k zrkadlu pri vchodových dverách, kde si svoje kučeravé vlasy zavinula do hidžábu.

Najstaršia dcéra zdedila mamine črty. Mala pekne klenuté čelo, jemné bacuľaté líca, hlboké oči. Hidžáb si utiahla tak, aby nevykúkal ani jeden vlas, a obliekla si džilbáb, akúsi tuniku s kapucňou, a na to ešte široký plášť. Chodba sa zaplnila ľuďmi. Jibril bol pripravený, Isaq sa ešte snažil obuť.

„Musíš si rozviazať šnúrky,“ dohovárал mu Sadiq.

„Ja to neviem,“ sťažoval sa šesťročný syn.

Otec im hovoril, že vo všetkom v živote platí rovnaká zásada:

„Použi hlavu, nie svaly!“

Najmladší syn bol stavaný ako Sara a Ayan, pevný a mocný, ostatné tri deti mali postavy útle a štíhle ako otec. Sadiq si čupol k zamotaným šnúrkam.

Ayan vyšla z bytu ako prvá.

„Ahoj!“ rozlúčila sa s úsmevom.

Dvere za ňou sa zabuchli. Bez nej a kufra ostalo na chodbe viac miesta. Pred zrkadlo sa teraz postavila Leila a opakovala sestrine pohyby. Keď už mala oblečený hidžáb, zastala so školskou taškou na chrbte.

„Mám ťa odviezť?“ opýtal sa otec. Ešte stále zápasil so šnúrkami na Isaqových topánkach.

Leila si obyčajne prisadla do auta, keď sa mladším súrodencom začínala škola v rovnaký čas, hoci to mala do školy na druhej strane metra sotva štvrthodinu chôdze.

„Nie, ďakujem,“ odpovedala.

Otec sa na ňu začudovane pozrel.

„Musím trochu schudnúť, viac sa pohybovať,“ vysvetľovala.

„Ty! A kde máš ten tuk? Veď si ako prúтик!“ prevrátila oči Sara.

Leila sa len usmiala a objala oboch rodičov.

„Mám ťa rada, ocko,“ zašepkala mu do ucha. „Mám ťa rada, mami,“ pošepkala mame.

Láskyplné slová povedala po somálsky. Deti sa s mamou zhovárali vždy po somálsky, s otcom raz po somálsky, inokedy po nórsky, medzi sebou zväčša po nórsky.

„Ideme teda s nimi?“ opýtal sa Ismael.

Ismael a Leila chodili na strednú školu Rud, ona do prvého ročníka, odbor zdravotníctvo a sociálna práca, on do tretieho, odbor elektrotechnika. Životy brata a sestry sa síce riadili

rozdielnymi rytmami a zriedka chodili do školy spolu, ale keďže to včera večer bola „stará dobrá Leila“, pôsobilo by čudne, ak by nenadviazali na tradíciu z detských čias, keď do školy chodievali spolu vždy.

„Nie, ja...“ odvetila Leila.

Brat odpoveď nezačul, zaregistroval len, že sa sestra so školskou taškou na chrbte vytratila.

Nakoniec boli obutí všetci. Malí chlapci vybehli po schodoch, najprv Jibril, za ním Isaq. Terasová bytovka stála v strmom svahu. Z bytu museli vyjsť tri poschodia nahor.

Vrch Kolsåstoppen, ktorý sa za bytovkami dvíhal ako tmavá stena, ukrývala hmla. Zatiaľ čo sa chlapci vadili, kto bude sedieť vpredu, Sadiq odomkol auto.

„Okej, okej, okej,“ vyhrkol na nich otec. „Tak počkať, už si spomínam, Jibril sedel vpredu naposledy, teraz je rad na Isaqovi.“

Keď sa auto rozohrialo, Sadiq vyšiel z ulice Lillehauger na hlavnú cestu, príliš rýchlo a príliš prudko, ako vždy.

Dorazili ku škole Bryn, kam Jibril chodil do šiestej triedy, a chlapec chcel, aby otec hneď odišiel, cítil by sa trápne, keby ho s ním videli. Isaq, ktorý do školy chodil sotva dva mesiace, však otca prosil, aby ho odprevadil až na školský dvor.

Po zazvonení sa Sadiq vrátil k autu a zamieril domov, aby vyzdvihol Saru. Bola objednaná k lekárke. V poslednom čase ju bolievala hlava, krk, prsty, zápästia, bedrá, nohy, chodidlá. Bývala vyčerpaná a unavená, triasla sa od zimy a zároveň sa lepila od potu. Čo si má dať? Možno pomôže prisun železa? Vápnika? Vitamínu D? Objednala si tablety Voľný pohyb, rybí tuk zo súostrovia Vesterålen, ale ani tie nepomáhali. Ja potrebujem teplé ťavie mlieko, hovorievala Sara. Po ňom hneď zmiznú všetky bolesti. V tejto krajine a v tomto ročnom období slnko nehrialo a takmer ani nesvietilo. Na toto Sara nebola stvorená.

Dorazili k nákupnému centru v Sandvike a našli miesto, kde sa dalo parkovať tri hodiny zadarmo. Odtiaľ prešli na

Bærumskú kliniku, kde ich prijala obvodná lekárka. Počúvala, kým jej Sadiq tlmočil, na čo sa manželka sťažuje, občas sa na niečo opýtala, urobila niekoľko vyšetrení a usúdila, že potrebné nie sú ďalšie lieky, ale zmena životného štýlu. Sara sa musí viac pohybovať, mala by chodiť na pešie výlety a podstatne schudnúť.

Po vyšetrení odviezol Sadiq svoju ženu až pred dvere do domu. Sara si doma ľahla, tak ako to okolo obeda robievala.

Chlapcom sa škola skončila o pol druhej. O čosi neskôr sa zvyčajne vracala Leila. Po návrate zo školy si vyzliekla hidžáb a plášť až po členky, umyla sa, pomodlila, čosi zjedla a vošla do izby, o ktorú sa delila s Ayan. V izbe si zapla počítač, aby si mohla urobiť domáce úlohy alebo počúvať kázne či čítania z Koránu. Dievčatá trávili v izbe veľa času. „Nechodte sem!“ volali podráždene, len čo niekto siahol na kľučku.

Kým sa iné matky znepokojovali, či ich dcéry majú priateľov, alebo že sa vyzývavo obliekajú, Sara tieto obavy nepoznala. Jej dcéry ju vždy poslúchali. Na všetko si pýtajú dovoľenie, aj keď chcú len zaklopať u susedov, chválila sa Sara pred kamarátkami. Tešilo ju, že dcéry príliš nesplynuli s Nórskom, ako vravievala. Obávala sa, naopak, o Ismaela, podľa nej pretrhal svoje somálske korene a stal sa *príliš nórsnym*.

Hodinové ručičky minuli tretiu. Ismael sa vrátil zo školy zavčasu, sľúbil, že pomôže mladším bratom s úlohami. Zastávali vo viacerých predmetoch. Všetci traja práve sedeli za jedálenským stolom. Zvláštne, že Leila ešte nie je doma. Vždy šla zo školy rovno domov.

Sara sa jej pokúšala dovolať. Dcéra mala vypnutý mobil. Neodpovedala jej ani staršia dcéra. Dievčatá možno majú nejaký popoludňajší program, a ona to nezachytila.

Chvíľu počkala a zavolala znovu. Leile. Ayan. Telefón nebral ani Sadiq. Poprosila Ismaela, aby im poslal správu. Niečo sa muselo stať. Prečo by inak Leila meškala?

Sara si často predstavovala to najhoršie. Možno dcéru niekto zbil? Vedela, že niektorí Nóri nemajú radi ľudí tmavej pleti, a už vôbec nie muslimov, Leilu už raz obťažovala skupinka chlapcov.

Konečne sa ozvala staršia dcéra.

„Kde ste?“ vyhrkla mama. „Bojím sa o Leilu, ešte neprišla domov!“

„Neboj sa, mami. Leila je so mnou,“ odpovedala Ayan.

„Ach,“ vydýchla si mama. „To som rada!“

Keď sú spolu, všetko je v poriadku. Vybrala z chladničky niekoľko kúskov jahňaciny a naliala vodu do hrnca, aby uvarila ryžu pre siedmich.

Sadiq sedel v knižnici v Sandvike a čítal si Ilustrovanú vedu. Plece ho stále bolelo, do skladu Coca Coly sa tak skoro nevráti. Chcel pracovať niekde inde. Istý čas sníval o inžinierskom štúdiu, chodil aj na večerný kurz, aby získal kvalifikáciu, ale potom to vzdal.

Knižnicu v Sandvike priam miloval. Chodieval sem takmer každý deň. Najprv si z police priniesol obľúbené noviny, chvíľu v nich listoval, potom si otvoril počítač a surfoval na internete.

Keď vyšiel von, aby si zapálil, všimol si zmeškané hovory.

„Dievčatá sú niekde vonku,“ povedala mu manželka. „Zavolaš im a vyzdvihneš ich autom? A prídete všetci domov na večeru?“

Vyťukal číslo Ayan, potom Leilino. Mohli byť v neďalekej mešite Rahma alebo u Aishi. Leila mala vypnutý telefón. Ayan nedvíhala. Nešli do mešity Tawfiq v Osle?

Vrátil sa do knižnice a chvíľu četoval s kamarátom. Okolo piatej sa vydal domov. Vo vchode sa vyzul a ponáhľal sa do obývačky, kde stála pohovka s imitáciou kože. Bol unavený a chcel si natiahnuť nohy, kým bude večera.

Pred sebou mal televízor. Na stene za televízorom visel obrázok Mekky. V kúte smerom k predsieni bolo niekoľko